

ставлення до оригінальності мислення мало в Одесі певну традицію, і саме ця традиція, в працях М.Слабченка, намагалася вкорінитися в Києві. Один з аспектів цієї традиції можна назвати «науковою провокацією», що викликала обов'язкову реакцію істориків-сучасників. Тому завершуємо статтю словами одного з рецензентів М.Слабченка, Ткаченка, який так визначив майбутнє гіпотез історика: «дальші дослідження ствердять їх, або відкинуть»³¹⁶.

Lюдмила Novikova

***The right of hypothesis in investigation on Cossack history:
following to M. Slabchenko's (1882–1952) experience***

In the article it is paid an attention to Odesa historian M. Slabchenko's (1882–1952) scientific works and especially to hypotheses made by him in different investigations on history of Cossacks. It is studied the attitude of scientist and his contemporaries toward the hypothesis as scientific method and of some scientists to hypotheses in this historian's works.

Key words: M. Slabchenko, scientific hypotheses, Odesa historians, history of Cossack.

Людмила Новикова

***Право на гіпотезу в дослідженні історії казачества:
приклад досвіду М. Е. Слабченка (1882-1952)***

В статті уделення уваги науковому наследию одеського історика М.Е.Слабченка (1882-1952), в частині, тем гіпотезам, которые были им представлены в разных работах по истории казачества. Рассматривается отношение М.Е. Слабченка и его современников к гипотезе как к научному методу, а также отдельными исследователями к гипотезам этого историка.

Ключевые слова: М.Слабченко, научная гипотеза, история казачества, одесские историки.

Рецензент: Т.С. Вінцовський, к.і.н, доцент (Одеський національний університет імені І.І.Мечникова)

УДК 94(477.64)«Бойко»

Ігор Лиман, Вікторія Константінова

***ІСТОРИОГРАФІЯ ІСТОРІЇ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ:
ВИДАННЯ «НАУКОВА ШКОЛА ПРОФЕСОРА А.В. БОЙКА:
ПЕРСОНАЛІ ТА ДОРОБОК»***

В статті мова йде про книгу, присвячену науковій школі вивчення історії Південної України XVIII – XX ст. професора Анатолія Васильовича Бойка, інституційними «стрижнями» якої були та залишаються Запорізьке відділення Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, Запорізьке наукове імені Я. Новицького та кафедра джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін Запорізького національного університету.

Ключові слова: Бойко А.В., Південна Україна, наукова школа

27 грудня 2010 р. пішов із життя Анатолій Васильович Бойко. Без перебільшення, це стало тяжкою втратою не лише для всіх тих, хто мав щастя входити до сформованої професором наукової

³¹⁶ Ткаченко М. Рецензія. – С. 106.

школи, але і для історичної науки в цілому. Втім, продовжують діяти інституції, сформовані і очолювані Анатолієм Васильовичем: Запорізьке відділення Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, Запорізьке наукове товариство імені Я. Новицького, кафедра джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін Запорізького національного університету. Реалізуються проекти, розпочаті професором. І це дає підстави сподіватись, що уход Учителя, ставши суворим випробуванням для його учнів, разом із тим знаменуватиме новий, але далеко не останній етап у розвитку наукової школи професора А.В. Бойка.

Хочеться вірити, що такому розвитку прислужиться і видання «Наукова школа професора А.В. Бойка: персоналії та доробок»³¹⁷. Ідея створення цієї книги виникла у нас через півроку після уходу Учителя. З одного боку, ми відчуваємо певне моральне право на упорядкування цього видання, оскільки перший з упорядників свого часу був першим за хронологією аспірантом Анатолія Васильовича, згодом – першим захищеним під його керівництвом кандидатом наук, ще пізніше – першим захищеним при консультуванні А.В. Бойка доктором наук. Другим же захищеним доктором наук став другий упорядник. З іншого боку, ці ж обставини покладають на нас серйозний моральний обов'язок перед професором Бойком та його науковою школою. Тож цю книгу ми розглядаємо як своєрідну данину пам'яті нашому Учителю, але в той же час і як намагання зафіксувати, закріпити, популяризувати здобутки наукової школи, сформованої навколо нього, як спробу мобілізувати самих учнів Анатолія Васильовича, не дати їм забути, звідки вони вийшли.

Під час обговорення концепції книги з В.М. Андреевим херсонський історіограф згадав епізод свого спілкування з А.В. Бойком, який є концептуально важливим і для розуміння сприйняття самим Анатолієм Васильовичем поняття «наукова школа», і для усвідомлення тих викликів, які зараз стоять перед учнями професора: «Було це у 2003-му. Якось під час нашого спілкування з Анатолієм Васильовичем Бойком зайшла мова про поняття «школа в історичній науці». Зрозуміло, що «наукова школа» – це ідеальний тип, концепт, який є засобом професійної самоідентифікації кількох генерацій науковців, які об'єдналися навколо певної організаційної структури, мають спільну проблематику досліджень, послуговуються спільним методологічним інструментарієм та практиками концептуалізації. Тоді я зауважив, що на сучасний момент можна сміливо казати про «наукову школу дослідників Південної України Бойка», адже

---

³¹⁷ Наукова школа професора А.В. Бойка: персоналії та доробок / Упоряд.: І. Лиман, В. Константінова. – Запоріжжя, 2011. – 376 с., іл.

практично усі ознаки цього поняття на той момент вже були притаманні створеному ним науковому колективу. Пригадую, що під час тієї розмови я навів список критеріїв школи за Л. Винаром: організаційна структура, що включає науково-навчальні заклади та науково-дослідні інститути; спільність головних історіографічних концепцій учителя та його учнів; спільність методології дослідження й історіософії; наявність наукового періодичного видання, що публікує результати досліджень та транслює основні ідеї школи; спільність тематики історичних досліджень. Загалом Анатолій Васильович погодився зі мною. Утім, він наголосив на тому, що, на його думку, є ще один критерій, який свідчить про те, відбулася наукова школа чи ні. Отже, спробую передати думку близько до авторського «тексту»: «Про справжню наукову школу можна казати лише тоді, коли учні пішли далі свого вчителя, коли вони продовжили дослідження та розвили концепції керівника, коли школа не перетворилася на нерухому закостенілу структуру, а розвивається й після уходу свого лідера. А тому, Віталіку, думаю, що моя школа ще знаходиться у стадії становлення, і чи відбудеться вона, я ще не знаю». З часу тієї розмови пройшло вісім років, за які і сам А.В. Бойко, і його учні багато чого встигли. Але саме тепер школа професора має пройти випробування уходом її очільника.

Що стосується структури книги, то її основу становлять біобібліографії самого Анатолія Васильовича Бойка та представників його наукової школи. При цьому принцип розміщення біобібліографічних даних простий і формальний: спочатку наводиться інформація про всіх докторів наук; потім – про Ph.D. (поки що такий у науковій школі А.В. Бойка лише один – Роман Шиян (University of Alberta, Canada)); далі – про всіх кандидатів наук; після того – про аспірантів, пошукачів та інших, хто ще не встиг отримати науковий ступінь. У межах же кожної групи черга біобібліографій найбільш демократична – за алфавітом.

Біобібліографіям передують низка вступних статей. Добір науковців, до яких ми звернулись із пропозицією щодо їх написання, далеко не випадковий. Стаття професора української історії Гарвардського університету Сергія Плохія дозволяє не лише пересвідчитись у тому, що науковий доробок А.В. Бойка та його учнів відомий далеко за межами України, але і побачити Анатолія Васильовича як Людину. Адже пан Плохій був справжнім другом запорізького професора. Як був таким і доктор історичних наук, професор, завідувач відділу історії і теорії археографії та споріднених джерелознавчих наук Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України В.А. Брехуненко. Між іншим, у контексті тематики книги вкрай

важливо, що Віктор Анатолійович представляє саме ту академічну установу, Запорізьке відділення якої очолював А.В. Бойко. Іншими двома інституційними «стрижнями», навколо яких формувалась наукова школа професора, були Запорізьке наукове товариство імені Я. Новицького і кафедра джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін Запорізького національного університету. Тож цілком логічно, що до книги включено статті про них. І далеко не випадково, що авторами цих статей стали голова правління товариства імені Новицького С.М. Білівненко і заступник голови правління В.К. Козирєв, а також завідувач кафедри джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін В.І. Мільчев. Усі троє – учні А.В. Бойка. Нарешті, принципово важливою для розуміння самого поняття «наукова школа» і відповідності цьому поняттю кола, сформованого професором Бойком, є вступна стаття Н.І. Швайби – також учениці Анатолія Васильовича, однієї з небагатьох історіографів, представлених у школі, экс-директора Інституту усної історії ЗНУ. Цілком виправдано, що вступні статті мають цілу низку «точок перетинання», адже тісно перепліталась сама діяльність усіх трьох інституцій, що були «стрижнями» наукової школи А.В. Бойка.

Наукова школа – це далеко не проста сукупність науковців і їхніх персональних доробків. Тож структурними складовими книги стали і список членів Запорізького наукового товариства ім. Я. Новицького; бібліографічні відомості про всі випуски та томи часопису, багатотомних і серійних видань, започаткованих А.В. Бойком; список наукових конференцій, конгресів, семінарів, круглих столів, в організації яких взяли участь А.В. Бойко або очолювані ним інституції; перелік усно-історичних і етнографічних експедицій, організованих А.В. Бойком і Запорізьким науковим товариством ім. Я. Новицького.

Обумовимось, що саме включення науковців до представників школи професора А.В. Бойка залежало не лише від ознаки належності до числа тих, чийми науковими керівниками або ж консультантами (не лише реально, але і формально) були Анатолій Васильович або його учні, але і від самоідентифікації науковців, від їхнього сприйняття паном Бойком та інших ознак. При цьому ми цілком усвідомлюємо умовність обмеженостей зазначеного кола осіб і впевнені, що учнями А.В. Бойка можуть назвати себе значно більше науковців (тут ми навіть не кажемо про сьогоднішніх студентів, які навчались у Анатолія Васильовича і поки що просто не встигли голосно заявити про себе в науковому світі). Тож ми були б щасливі, якби років за десять побачила світ нова книга, присвячена науковій школі професора А.В. Бойка, і до неї були б включені, зокрема, біобібліографії значно ширшого кола вчених, ніж включених до цього видання.

Вкрай важливими і для упорядників, і для всіх інших вихованців А.В. Бойка є наступні слова, що містяться у вступній статті Сергія Плохія: «Попереду у школи, створеної Анатолієм Бойком, нові досягнення, але також нові випробування. Адже, «при майстрах якось легше», писала Ліна Костенко. «Вони – як Атланти. Держать небо на плечах. Тому і є висота». Це видання не є лише підсумком роботи Анатолія Бойка та його учнів, або відміткою вже досягнутої висоти. Хочеться вірити, що це є також стартом подальшого злету»³¹⁸.

На сьогоднішній день вже відбулось кілька презентацій книги «Наукова школа професора А.В. Бойка: персоналії та доробок»³¹⁹, яку, між іншим, ми розглядаємо і як важливий крок у напрямку реалізації того, до чого прагнув лідер школи. У своєму останньому інтерв'ю Анатолій Васильович, відповідаючи на питання про плани, сказав: «Першочергові наші завдання це згуртувати дослідників Степової України та інтенсифікувати розвій наукових студій цього краю»³²⁰. Тож ми маємо намір після публікації видання «Наукова школа професора А.В. Бойка: персоналії та доробок» узятись за підготовку кількатомника «Дослідники історії Південної України: біобібліографічний покажчик», яка і може стати певною базою для згуртування все ще до деякої міри розпорошених сил науковців, до сфери інтересів яких входить вивчення минулого регіону.

Ihor Lyman, Victoria Konstantinova

Historiography of the history of the Southern Ukraine: the edition «The Scholarly Cohort of Professor A.V. Boyko: Profiles and Accomplishments»

This article is about the book, devoted to the scholarly cohort of researching the history of Southern Ukraine of XVIII – XX centuries of professor Anatoliy Vasylovych Boyko, which institutional «cores» were and remain Zaporizhzhian branch of Institute of Ukrainian Archeography and Primary Sources Studying of M.S. Hrushevs'kyi (National Academy of Sciences of Ukraine), Zaporizhzhian Scholarly Society of Y. Novytskyi, Chair of Primary Sources Studies, Historiography and Special Historical Disciplines of Zaporizhzhian National University.

Key words: Boyko A.V., the Southern Ukraine, the Scholarly Cohort.

Игорь Лыман, Виктория Константинова

Историография истории Южной Украины: издание «Научная школа профессора А.В. Бойко: персоналии и наработки»

В статье идет речь о книге, посвященной научной школе изучения истории Южной Украины XVIII – XX в. профессора Анатолия Васильевича Бойко, институциональными «стержнями» которой были и остаются Запорожское

³¹⁸ Плохій С. Слово про майстра // Наукова школа професора А.В. Бойка: персоналії та доробок / Упорядники: Ігор Лиман, Вікторія Константинова. – Запоріжжя, 2011. — С. 11.

³¹⁹ Презентація видання «Наукова школа професора А.В. Бойка: персоналії та доробок» // Сайт Історичного факультету Запорізького національного університету // Ресурс доступу: http://istorikznu.at.ua/news/presentation_vidannja_quot_naukova_shkola_profesora_a_v_bojka_personaliji_ta_dorobok_quot/2011-12-29-101; В.Мільчев: «В Анатолія Бойка був талант передавати частку свого таланту іншим» // Запорізький національний університет // Ресурс доступу: http://sites.znu.edu.ua/news_details/news_id=12201&lang=ukr; Данина пам'яті своєму Учителю // Бердянський державний педагогічний університет // Ресурс доступу: http://bdpu.org/news/05_01_2012/?searchterm

³²⁰ Плєцький С. Повернення дослідника Степу [Електронний ресурс] // День. – 29 грудня 2010. – № 240. – Режим доступу до статті: <http://www.day.kiev.ua/299337>

отделение Института украинской археографии и источниковедения имени М.С. Грушевского НАН Украины, Запорожское научное общество имени Я. Новицкого и кафедра источниковедения, историографии и специальных исторических дисциплин Запорожского национального университета.

Ключевые слова: Бойко А.В., Южная Украина, научная школа

Рецензент: О.М.Дзиговський, д.і.н., професор (Одеський національний університет імені І.І.Мечникова)

ПУБЛІКАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ

УДК 94 (477.7):356/357-058.239:929 Павліновський «1805»

Анатолій Хромов

ПРОЕКТ КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА ШЛЯХТИЧА ЙОСИПА ПAVЛІНОВСЬКОГО 1805 Р.

У статті публікуються два документи, які ілюструють спробу створення у 1805 р. на теренах Південного Поділля козацького війська за проектом шляхтича Йосипа Павліновського. На основі цих матеріалів та інших архівних свідчень окреслене місце документу серед низки інших нереалізованих та успішних проектів влаштування козацьких військ в Південній Україні.

Ключові слова: козаки, Й. Павліновський, Е. де Рішельє.

Серед матеріалів Російського державного історичного архіву (далі – РДІА м. Санкт-Петербург) у фонді № 1286 «Департамент поліції виконавчої» зберігається маловідомий проект 1805 р. про влаштування на території Балтського, Ольвіопольського та Ямпільського повітів Подільської губернії козацького війська³²¹. До статті пропонуються документи, що розкривають зміст проекту. Розглянемо особливості проекту Йосипа Павліновського.

Автор проекту Йосип Павліновський в документах згадується як «Йосіф Павліновський», хоча іноді написання прізвища більше схоже на «Павліковський». Відомо, що автор проекту війська був знатного походження – «польський шляхтич», в той самий час перебував під арештом і судом за невідомі нам правопорушеннями, але своєї провини не визнавав.

Із тексту справи стає зрозумілим, що не зважаючи на статус арештанта, який негативно впливав на його репутацію, автор проекту був соціально активною людиною, володів достатнім обсягом інформації про становище населення Південного Поділля. Опікувався не лише проблемами соціального і політичного становища польської шляхти регіону, але й ширшого загалу селян.

Можливо подальші пошуки істориків козацтва проллють світло на загадкову постать «польського шляхтича Йосипа Павліновського», так само як це сталося з іншим автором нереалізованого проекту

³²¹Російський державний історичний архів. – Ф.1286. – Оп.1. – Спр.241 за 1805 р. – 8 арк.